

PÅ FÄRDVÄGarna

*Jag är ensam i mina minnens hus,
men det gamla går jag till dom,
och mitt hjärtas gård är en bräddad säng
med ångestens mörka blom.
Som man väntar ett vårregn,
så väntar jag den svala och stränga tid,
som skall bädda min ungdoms gula blad
i snöns barmhärtiga frid.*

DAN ANDERSSON
SÄLLSKAPET

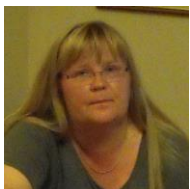
Bildat den 5 augusti 1062

KÄRA DAN ANDERSSON- VÄN

Hösten är här och med den tid för eftertanke, tid för läsning. På färdvägarna nummer 36 är här. Läs, njut och begrunda.

Sommaren var lång och het och vi arrangerar i Dan Andersson-veckan fick lära oss krishantering. Vissa arrangemang gick helt enkelt inte att genomföra ute i Dan Andersson-land i år. Någon mila blev det exempelvis inte. Var det första gången någonsin i arrangementets historia? Flera av Dan Andersson Sällskapets arrangemang fick byta plats. Parkering längs de knastertorra skogsvägarna vid Bränntjärn var inte möjlig så visorna och poesin flyttade till gårdstunet på Ludvika gammelgård. Årsmötet, som traditionellt brukar hållas vid gården Tattarfallet i byn Skattlösberg, fick flytta till Grängesbergs Folkets Parks rotunda. Och det gick ju hur bra som helst! Tack vare samlade krafter från sällskapet, kommunen och goda vänner i Ludvika hembygdsförening och Grängesbergs Folkets Park. Stort tack för det!

Nu blickar vi framåt och ut i Norden. Var behövs det mer Dan Andersson-arrangemang? Överallt naturligtvis! Var finns arrangörerna? Och vad behöver mer göras för att levandegöra arvet efter Dan Andersson just nu? Hör av dig med tips, idéer, samverkans- och utvecklingsförslag till oss i styrelsen för Dan Andersson Sällskapet.

Ylva Sellin Isaksson

Ordförande, Dan Andersson Sällskapet

INNEHÅLL NR 36 - 2018

2. **Kära Dan Andersson-vän**
av Ylva Sellin Isaksson
2. **Höstmelodi**
av Dan Andersson
3. **Om flyttfåglar**
av Lotta Lotass
4. **Invigningstalet**
Dan Andersson-veckan 2018
av Anna Jörgensdotter
7. **Allhelgonatid**
av Lars-Olof Larsson
8. **Naturbetraktelser i Finnmarken**
av Georg Hahne
11. * **Ny på Dan Andersson Museum**
* **Nya i Dan Andersson Sällskapets Styrelse**
12. **Medlemsinformation**

HÖSTMELODI

Jag är ensam i mina minnens hus, men det gamla går jag till dom,
och mitt hjärtas gård är en bräddad säng med ångestens mörka blom.
Som man väntar ett vårregn, så väntar jag den svala och stränga tid,
som skall bädda min ungdoms gula blad i snöns barmhärtiga frid.

En sommarens ungmö hon dröjer väl än med en kärlekens visa från förr,
och står som en tiggerska bedjande kvar vid min ungdoms stängda dörr.
Som flyttande fåglar försvinna de år som gjorde mitt hjärta glatt,
och dagens saga och kvällens sång de ropa: vi gå - god natt!

Så faren, I fåglar från barnets land, jag gläds ej längre åt er!
Här kommer en djupens och mörkets örn och slår vid mitt läger ner.
Han har natt kring vilande vingar och hans huvud är grått av år,
men djupt in i brinnande ögon jag skymtar ett hopp om vår.

Kanhända hans vingar och rygg ha makt att föra mig bort en gång,
till andra land och till andra hav att lära en sommarens sång.
Kanhända han för mig med glädje bort till en strand av en sällsam sjö
med vågor som orgelbrus bärande mig till en drömmens blommande ö.

Och där skall min gård vara full av träd och av storm som psalmers brus,
och min själ bli en harpa som sjunger högt i vårens lågande ljus.
En harpa som brister och smältes ihop med Det Eviga, det som är,
och som i sin ändlösa famn av frid den namnlösa tystnaden bär.

Dan Andersson

Efterlämnade dikter

Omslagsfoto: Mosippa av Margaretha Hahne

OM FLYTTFÅGLAR

*När de gamla såren heta tära,
när din kind är vätt av ensamhetens gråt,
när att leva är att stenar bär
och din sång är sorg som vilsna tranors låt,
gå och drick en fläkt av höstens vindar,
se med mig mot bleka, blåa skyn!
Kom och stå med mig vid hagens grindar,
när de vilda gässen flyga över byn!*

När Fredrik Böök 1912 håller sin välkända föreläsning om flyttfåglarna i svensk poesi är Dan Anderssons dikt "Gässen flytta" ännu opublicerad. Böök berättar om Tegnér, Stagnelius, Runeberg, Hallström, alla upphovsmän till dikter betitlade "Flyttfåglarna". De fyra skalderna ger, genom flyttfåglarnas resa, uttryck för skilda stämningar: hos Tegnér – frihet, sorglöshet; hos Stagnelius – trösten i en tillvaro bortom graven; hos Runeberg – trofast kärlek till det egna hemmet; hos Hallström – rastlöshet, oro.

Dan Anderssons jämförelsevis koncentrerade dikt tycks, likt ett prisma, samla alla flyttfåglarnas motiviska räckvidder. Den kan läsas som talande om längtan såväl till andra jordiska stränder som till en gränslös idévärld eller något hinsides vänt-ände. Fåglarna lovar med sin flykt en möjlig befrielse, nu eller sedan. De fyra första radernas smärtor, sorg och ensamhet löses upp i de fyra sista radernas lindring, tröst och löfte om gemenskap. Diktjaget och läsaren dröjer samtidigt vid hagens grindar, öppnar dem inte, går inte längre; oron tycks därvid också i någon mening stillas eller motvägas av en hemmahörighet, kanske rent av kärlek (om än tidvis rastlös) till det egna jordiska vistet.

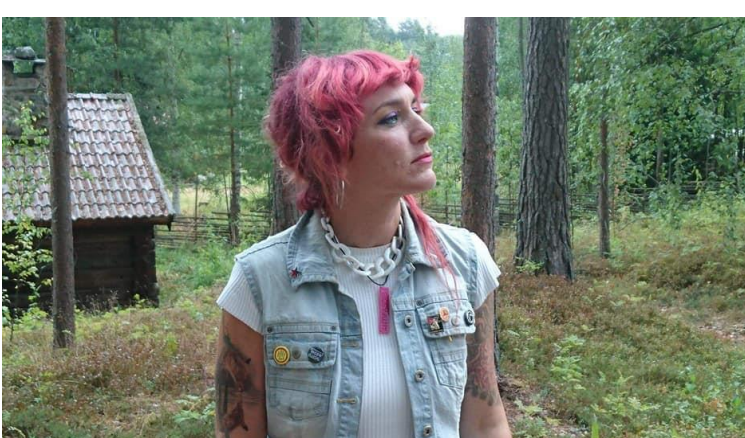
Man kan anta att Dan Andersson var bekant med alla de av Böök diskuterade dikterna, möjligtvis också med Bööks studie, publicerad 1913. Mest gemensamt har "Gässen flytta" med Stagnelius "Flyttfåglarna" vars sista strof lyder:

*När grymt sig förbyter
Ditt jordiska väl,
När höstvinden ryter,
Gråt icke, o själ!
Det ler bortom haven
Mot fågeln en strand,
På hinsidan graven
Är även ett land,
Förgyllt av den eviga morgonens brand.*

Också hos Stagnelius tröstas den gråtande själen av flyttfågelnas resa. Att notera är dock att där den stadsbundne Stagnelius låter vinden vara en ryt-ände, till synes obarmhärtig kraft tecknar Dan Andersson, den med skogen mer än välbekante vandraren, vinden som en lisande, läskande fläkt.

Ett enkelt motiv som flyttfåglar kan, skriver Fredrik Böök, användas som ett poesins reagenspapper för att frilägga den hos skalden specifikt verkande kraften. Brukat på Dan Anderssons flyttfågeldikt tycks utslaget visa en skiftning som återfinns i en stor del av hans skrivande – den samtidiga längtan hem och längtan bort.

Lotta Lotass
Dan Andersson-pristagaren
2018

INVIGNINGSTALET

DAN ANDERSSON-VECKAN 2018

Det växer stora gäng av rallarrosor runt Darlkarlså folkhögskola. Det är i Västerbotten och morgonen är vacker och skör, när som helst kan dagen gå sönder. Jag tänker på Dan Andersson när jag går hand i hand med någon som jag älskar. Jag tänker på hans väntan och längtan i dikterna han skrev. Att det är som ett normaltillstånd som vi vänjer oss vid. Sorgen över det liv vi inte får eller kan eller törs leva. Livet och kärleken och kanske också revolutionen finns bakom hörnet. Fast Dan skrev inte om revolutionen, fast han var mitt i den - revolutionsåret 1917 är han 29 år. Det är världskrig och i Sverige organiseras hungerdemonstrationer och kravaller utbryter. 1 maj går 590 000 personer med i tågen med fred som främsta krav. I Ryssland tar Lenin och Trotskij makten. Dan Andersson skriver sina "Svarta ballader", och jag letar efter ord som spricker och stänker, ruskar om, bråkar och väcker. Så att vi står där sen efter läsningen och inte känner igen oss och vi behöver det. Vi behöver bli andra än de som vi känner igen.

Dan Andersson använde ibland pseudonymen Black Jim. Åtminstone när han skrev i den socialistiska tidningen Ny Tid. Var det en persona, ett sätt att gömma sig, eller ett sätt att bli tydlig? Jag kan se Black Jim bland rallarrosorna. Jag får för mig att också han går med någon han älskar. Det var svårt att gå in på just den här snåriga vägen, men nu vill han inte släppa taget. Jag undrar om Dan Andersson längtade efter att vara någon annan. Och om han blev någon annan genom sin poesi. Om det fick honom att känna sig mer levande.

Den som jag älskar, som inte kommer från Sverige ursprungligen, säger att det han hört om Norrland handlar om att alla är inåtvända och tysta men att han upplever att det är precis tvärtom. Bilderna stämmer inte. Att skriva är att bekämpa eller nyansera bilderna. Hitta ord som rum bortanför de bilder som beskär oss och får våra drömmar att stanna i bröst och på papper

eller långt utanför våra kroppar, i ett senare som fortsätter avlägsna sig, för att arbetet kräver all vår tid, för att vi är kringgärdade och ockuperade av kapitalismen som i sin tur förutsätter individualismen.

Jag är i Darlkarlså för att ta emot ett pris för min roman Solidärer som kom ut förra hösten. Norrlands Litteraturpris. Solidärer handlar i det förstona om unga män som reser från Gävle och andra delar av Sverige för att slåss mot fascismen. Det var män ifrån arbetarklassen, politiskt engagerade, de reste för att de såg klass före nation, systrar och bröder framför främlingar, men främst för att de såg faran i fascismen och dess spridning. De kunde visualisera en annan framtid. Romanen handlar om en mängd människor som på olika sätt förhåller sig till kriget. Inte minst kvinnorna som blir kvar i Sverige, med sin ofta av mannen förlöjligade kamp... som var minst lika central, men som inte skrevs in i några historieböcker. Och så handlar den om kvinnorna som slogs i Spanien vid fronterna men sedan skickades tillbaka till hemmet och traditionerna, intimt hopkopplade förstås med patriarkatet och rörelser högerut. Vad har nu detta med Dan Andersson att göra? Förutom att han skrev från ett arbetarperspektiv så tänker jag när jag läser honom på hur karaktärerna är centrum. Det är de som bär berättelserna, inte tvärtom. Det är från de mänskliga behoven av överlevnad, rättvisa, omsorg, som allting utgår.

Dan skriver om arbetarna, fången, gamlingen, spinnerskan. Om Harald och Lisa. Hans dikter är befolkade. Genom andras öden får den egna kampen konturer. Ett steg bort från bara väntan och längtan, ett steg närmare en delad värld och verklighet, där vi står bredvid varandra, inte över och under någon annan mänska.

Parallellt med Dans dikter läser jag en intervjubok med anarkistiska författare. En av dessa pratar om skrivandet som ett samarbete, trots myten om den ensamma författaren. Hen pratar om skrivandet som en väg bort från regler och konventioner. En annan pratar om att det eventuellt politiska - om det finns någon form av agenda - måste bäras av människorna i texten, inte av berättaren. Skrivandet, säger hen, är att kasta ut en spegelförsedd boll och hoppas att den kommer att reflektera något av det man vill att den ska reflektera.

Dan skriver: *det är liksom kärlek jag känner, fast det kanske ej synes så*. En fågel i ett träd i Darlkarlså

sjunger en enformig och påstridig visa. Jag tänker att jag ingenting vet om Dan Andersson. Mer än hans ansikte. Hans namn. Hans pseudonym. Några rader från sånger jag hört som jag vet är hans: *jag har drömt jag skulle sjunga vad jag känner...*

Min starkaste eller ursprungligaste relation till Dan är via min mamma som brukade säga att hon var väldigt förtjust i hans dikter. Jag säger det i imperfekt för det var länge sedan hon pratade om honom och om poesi överhuvudtaget. Men jag minns sättet hon sa det på: som om något mjukt och samtidigt vilt sköt upp - som rallarrosor kanske - genom hennes liksom ensamma kropp och bortglömda landskap.

Min mamma är från Västerbotten. Hon kom senare till bruksorten Sandviken där hon träffade min pappa, de fick barn och hon blev kvar. Det låg en diktsamling av Dan Andersson på toaletten hos min syster på Årsundavägen i Sandviken. Hon var nitton då, jag var sjutton. Årsundavägen fanns inte när Dan levde. Årsunda var då en avskild ö, ej hopknuten med fastlandet och därmed ej en riktig del av Sandviken. Jag minns diktsamlingen eftersom förordet beskrev Dan Anderssons död. Det var på den tiden jag var mer intresserad av död än av poesi, och jag var verkligen intresserad av poesi. Jag tänkte mycket på döden för jag var inte särskilt bra på att leva. Det var så mycket mörkt och oformligt i mitt huvud. Jag skrev dikter på rim, skapandet var ett redskap för överlevnad. Jag kunde verkligen rimma. Och fantisera. Jag var bra på skrivna ord, i frihet, på mitt rum med dörren stängd - men inte alls lika bra i skolan. Inte för att det fanns uppgifter, gränser, utan för att det fanns blickar som strök runt mina ord.

Skrivandet var en frizon, brukar jag säga när jag pratar om det, men det låter för snällt. Skrivandet är rasande och desperat. Orden behöver explodera och verkligheten måste förändras, tog jag bort en enda mänska ur mina berättelser skulle de rasa ihop. Jag tänker på det när jag läser Dan. Hur livsnödvändig varje mänska han skriver om är, och han behöver få ge dem röst. Jag tänker på hur många individer som inte får röst men att kollektivet i bästa fall kan tala för dem - med en gemensam stämma, bygd av individer. Vi knyts ihop, vi håller de som levtt och de som kommer att leva i handen. Om någon av oss släpper taget faller någon annan.

I Solidärer finner en av huvudpersonerna, Ingemar, någon slags tröst i en upplöst tid - han påstår sig minnas saker som hänt långt innan han fanns. Han bär på

andra mänskors öden. De gör honom hel, eller mer hel. En av de han bär på är Joe Hill, protestsångaren, arbetaren och agitatorn från Gävle. Han är en följeslagare. Hans öde speglas mot Ingemars, så som vi speglar oss i varje mänska vi möter - inte för att se oss själva utan för att vidga verkligheten och gemenskapen.

Samma år som Joe Hill emigrerade, från Gävle till Amerika, for också Dan dit. Jag fantiserar att de reste med samma båt från Göteborg till Ellis Island, New York. Dan var bara 14 år gammal, och han reste själv. Det kan vi kalla modigt, vi kan också se det som en nödvändighet, som de som reser ensamma från t ex Afghanistan i en oftast vidrigt grusad förhoppning om att finna en frizon, och att kunna återförenas med sina familjer. Men Dan var utsänd för att jämföra svenska förhållanden med amerikanska och hade ett slags privilegium, eller möjlighet, till skillnad från många andra - som de afghanska ungdomarna - att bestämma sig för att det nya landet hade lika dåliga förutsättningar som det gamla. Det fanns ingen anledning för resterande familjen att fara dit. Dan återvände till Sverige efter ett år. I samma veva publicerades han för första gången i Bärgslagsposten med ett brevkort från sitt landskap, Grangärde finnmark. Jag kan nog tycka att Dan Andersson utseendemässigt påminner om Joe Hill. Fast Dan ser liksom gubbigare och mer osäker ut. Han föddes nästan tio år efter Joe Hill, som egentligen hette Joel Hägglund. Och dog fem år senare, 1920. Samma år som min farmor föddes. Han dog på ett hotellrum i Stockholm. Hon föddes i ett torp i Norrby. Norrby ligger utanför Järbo som ligger utanför Sandviken och det blir som nästan omöjligt att räknas så långt ifrån ett centrum. Min farmor läste böcker i smyg fast hon inte fick, hon skulle hjälpa till på gården. Mamma fick nog läsa men vågade inte riktigt gå in i de världarna, som var hon rädd för att uppslukas, försvinna - eller hitta sig själv. Men hon som annars ingenting läste, förutom mönstertidningar och Damernas värld, läste Dan Andersson. Och jag har tänkt att det var som en livlina för henne. Dikterna, att de rimmade, att det blev en rytm för hjärtat att hålla sig fast vid, i ett liv som på många sätt inte gick att leva. I en stängd bruksort, i en snäv kvinnoroll.

Och farmors envisa läsande, mot konventionen, sprängde gränser och öppnade en väg för mitt läsande och skrivande. Och på något sätt: i det: finns också

Dan. Som hjälpte min mamma att bära sin slags sorg, som skulle slå rot i mig, och bli mina ord.

Dan skriver: har du kvar det hjärtat ännu, då bär du det som en böld. Kropparna bär berättelser. Skador, och motsatsen till skador: vad heter det? De som for till Spanien visualiserade den fascistiska framtiden men också en värld fri från fascism och kapitalism: det var en ännu större drivkraft. De såg uppbyggandet av en ny värld, i Katalonien, Aragonien. Kollektivseringen. Arbetarnas övertagande av fabriker. Kvinnors deltagande i kampen. Kvinnors ökade rättigheter. Kvinnorna i Gävle såg det också. Inget var hugget i sten längre. Bokstäverna gick att formas om. Jag säger till en kvinna i Darlkarlså att så länge de levande kropparna, som blir levande inte minst genom fiktionen, genom sin komplexitet - så länge de bär på det politiska, inte som aktivister utan som människor som självklart vill leva, så skrivs inget på någons näsa: så här ska just du leva. Att möta en karaktär i en roman, eller i en dikt, är ett slags uppmaning om att värdesätta allas historier, och att öden aldrig kan jämföras mot eller med varandra. Ingens strid mer viktig. För vi kämpar från olika håll. Men vi måste fundera ett slag över vilka vi vill vara och vilken värld vi behöver leva i och hur vi ska ta oss dit - inte i väntan, utan i handling. Jag tänker att det är vad Dan Anderssons poesi också vill förmedla: Det här är också din berättelse. Kliv in i den, men inte som om du bara är på besök. Kliv in i den, så att berättelsen, poesin, orden, blir du, fläckar av sig på dig och fläckarna går inte bort - den andres röst blir också din. Och nu bär ni den här berättelsen tillsammans.

Personen som jag helt nyligen vågat börja älska frågar: Hade Black Jim något med Huckelberry Finn att göra? Jag svarar att det verkar långsökt, tills jag hittar Dans dikt "En strof till Huck Finns minne", där diktjaget reder sig ett läger mitt i fiktionen men gränserna suddas ut - vi vet inte längre var vi befinner oss.

Jag läser i anarkistboken igen, det är Ursula K. Le Guin som säger att hon inte kan skriva i någons tjänst eller ha ett tydligt mål med sin litteratur - litteraturen måste följa sin egen kurs och riktning mot friheten.

Blåklint och tistlar bygger som ett fort mot det galet gulnande gräset. Vad hittade Dan där han gick och dröp av hjärta och längtan - efter liv och närhet? Vad kan det finnas för annan väg till varandra och livet än genom solidaritet?

Jag tänker på Joe Hill när jag tänker på Dan Andersson för jag tänker på rytmen som förenar, visorna

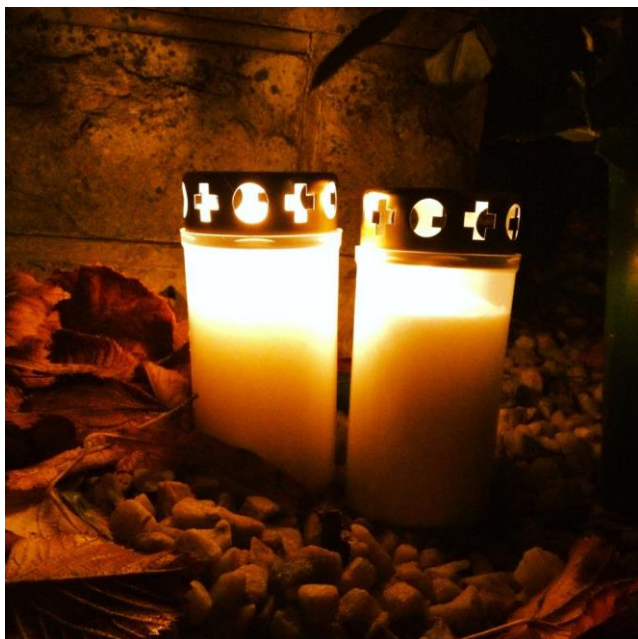
som blev av orden, som alla de som förut saknat röst - som min mamma - kunde sjunga med i.

Det har varit så mycket sommar den här sommaren. Det som går att vattnas måste vattnas, och det som är svårt att vattna måste vi gå långa vägar för att hämta vatten till, och till det som är svårast att vattna måste vi gå ännu lite längre.

Jag tror att om jag någonsin hade mött Dan så hade det inte varit bland rallarrosorna på ängen utanför herrgården som på nåder gjorts om till Darlkarlså folkhögskola. Utan på vägen till Joe Hills gård. Eller vid Dalälven kanske, i närheten av Stig Dagermans hem, Dagerman som var en av de författare som skrev om Spanien och nödvändigheten av gemenskap kamp - från litteraturen in i vår verklighet, inte som pekpinar, utan i raseri och ursprungligt behov - och skogen är djup där vid Dalälven, och djup runt rallarrosorna, i de landskap som vi ännu inte beträtt - men om vi vågar gå in på de vägar som inte är skyltade, de vägar som kantas av poesi och fantasi, kommer vi nog att möta de människor som vi behöver allra mest.

Där skulle jag sluta mitt tal. Men så har jag, den 27 juli 2018, tänt alla ljusen på min balkong och jag känner mig ledsen. Ledsen för svåra saker som hänt sista tiden. Ledsen över att bli äldre. Ledsen över att stå vid en skrivtröskel. Ledsen över de döda i skogsbränder i Grekland. Ledsen över den förlorade skogen här. Arg över hur nazister och fascister får sätta agendan, och skrämja oss till tystnad och normalisering. Ledsen och arg över deportationer och det här landets oförmåga att ta hand om de mest utsatta. Stolt över Elin Ersson som visade civilkurage när hon vägrade låta ett plan med en utvisningshotad att lyfta. Glad över att vara kär, men ledsen över min svåra självkritik, mina värdelöshetskänslor - jag känner en déjà vu... **Jag ser Dan Andersson framför mig, som om jag redan skrivit den här texten, jag ser blommor, men inte rallarrosor, jag ser röken i bakgrunden - människorna som försöker att överleva, försöker fortsätta älska varandra. Alla finns de i Dans dikter, och han blandar ihop sig med dem - det går inte att säga vems fattigdom eller smärta eller längtan, väntan, är vems. Han tar ett grepp om livet så som det sipprar ur oss, som vill han skaka det ur mänskan så hon ser vem hon är. Det är som om jag hör mörkret i Dans texter plötsligt.** På en balkong full av ljusslingor och lyktor. Min dotter kan inte sova i värmen och kommer ut till mig. Hon säger inget. Hon bara rör vid de uttorkade blommorna.

Anna Jörgensdotter författare

ALLHELGONATID

*Jag går omkring på kyrkogården,
i oktober månads sista timmar.
Det regnar, löven ligger klistrade på asfalten,
regndropparna smattrar mot min mörka
jacka.
Trädens grenar är spretiga och kala,
avlövade – de allra flesta.*

*Jag går och funderar, tänker på människan,
den korta tid hon vandrar här, ett liv - ett löv.
Människolivet såsom ett löv...*

*När vintern är förbi, skjuter knopparna fram,
tränger sig fram mot ljuset.
Vi ser förvandlingen,
då musöronen växer till skira löv,
ljus och vackert gröna.*

*Våren går över i sommar,
och vårt utvalda löv, fylls av livets klorofyll,
under sol och regn och vita moln.*

*Sommaren blir till höst,
grönskan drar sig tillbaka, lövet ändrar färg;
det susar lite vemodigare i trädets krona.
Över bergens sluttningar,
lyser klara stråk i guld och blod.
Kylan kommer så sakta smygande,
mörkret breder ut sig*

*och ljuset har ingenting att sätta emot,
ingen chans att svara.*

*En vresig vind drar in från sjön,
sliter loss lövet, det torra och skruppna,
som sakta faller mot våt och sorgsen jord.
Sommaren tar farväl,
drar vidare mot söderns länder.
Resan är slut, resan som Stig Dagerman
benämnde:
”från grenen till fasta marken.”*

*Människolivet såsom ett löv.
Ett löv som föds, växer och dör –
såsom livets villkor är.
Jag ställer frågan, som så många gjort förut,
medan himmelens tårar, faller över gräs och
skog:
Var detta allt?*

*Jag ställer mig vid Dan Anderssons grav.
Några blommor hukar i halvmörkret,
regnet piskar mot gravstenen.
Jag ser på händerna, som är ristade i stenen,
de lyfta händerna,
som öppnar sig mot solen ovanför,
mot ljuset, mot livets uppkomst.
Länge står jag där, stilla,
lyfter mina egna händer,
på samma sätt.*

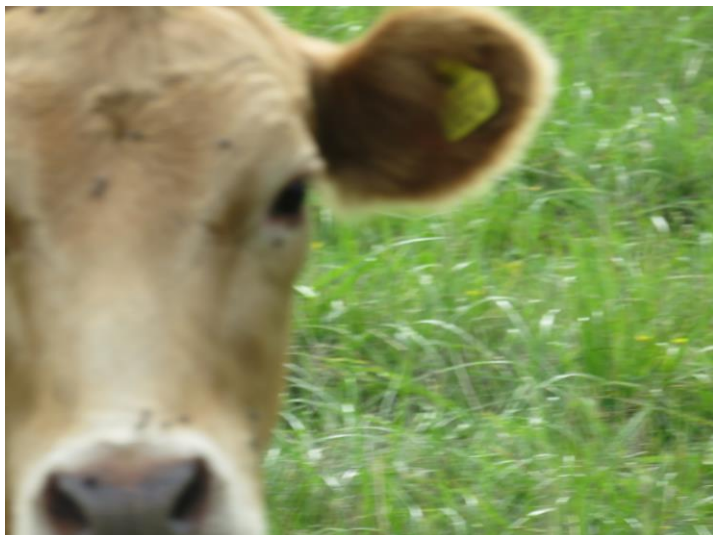
*Jag står där, inför det oerhörda, som livet och
döden är.
Inför detta outgrundliga, som det är att vara
människa.
Med händerna ännu lyfta,
ber jag en ordlös bön,
en bön till det som ligger bortom liv och död,
”bortom bergen, blommorna och sången.”*

*Medan naturen fortsätter att gråta,
sänker jag händerna,
och bugar inför det gåtfulla mysterium,
ingen skapad varelse
riktigt fattar och förstår.*

*Ljusen som brinner i gravarnas lyktor,
skänker mitt hjärta ro.*

Lars-Olof Larsson

präst och poet

NATURBETRAKTELSE I FINNMARKEN

*Låt, sommar, fältens unga korn och täktens
vilda bär
få dricka ymnigt dagg och ljus och giva
hundrafalt!
Giv must åt klöver honungsfull och grann,
färg åt
duvkullan skär,
och strö var natt och varje dag välsignelse
kring allt.*

Från dikten "Midsommarsol" som Dan Andersson skrev under sin sista sommar i livet.

Dan var naturlyriker och lärde sig naturen från grunden genom sitt arbete och sina strövtåg i skogarna och markerna. Han har ingående beskrivit "undret" i naturen – långt innan det här med ekologiskt tänkande blev ett begrepp. Upplevelserna i naturen med vilda blomster och läkande örter växlar snabbt i finnmarken – i takt med årstiderna.

Flammande ljung/Ljungeråsen

Det är förstas under våren och sommaren som det mesta händer. Men även under hösten då finnmarkens "nationalväxt" framför andra ljungen (*calluna vulgaris*) flammar upp i den dova och karga färgskalan på torra hällmarker eller fuktiga mossar.

*Jag vill hem till dalen vid Pajso,
till det gräsiga kärret vid So,
där skogarna murgrönsörka
stå i ring kring mossig mo,
där starrgräs i ånga växer*

*vid källor som aldrig sina
och där växer väva i jorden
sina rötter silkesfina.*

*Jag vill hem till dalen vid Kango
där ljungen står brinnande röd
som ett trots i flammande lågor
framför höstens hotande död-*

Dan Anderssons farfar, farmor och far härstammar från Ljungåsen eller Ljungeråsen och i "Ett resebrev från obygderna" beskriver Dan hur rikligt med läkedomsorter det finns här: "Ljungeråsen är beryktad både för sin ålder och sin natur. Fem branta åsar och en gård på varje ås. I dalarna mellan dem växa sällsynta växter för dessa trakter, fläder, tibast, benved och hundtry. Alla viktiga läkedomsväxter."

Fläder (*sambucus nigra*) sägs fungera som lungornas och astmans kurläkare och tibast (*thymelaeaceae daphne*) tibastbärdricka (tisbärdricka) gavs till kreaturen som stärkande medel efter kalvning.

Våren väcker liv

Våren är en ljuvlig tid för skalden. I "Sång till våren" från 1919 är han nästan euforisk:

*Nu sjunger jag: kom, ljumma regn, kring
blad och nya barr
och spela milt på säv och strå din
dämpade gitarr!
Mitt hjärtas port jag låtit upp för vind som
dansar in,
I vår, i vår, o bröder, är all världens glädje
min!*

I "Vårkänning" beskriver Dan Andersson hur finnmarkens växter och djur livar upp den fattige poeten:

*Jag blev väckt av liv som larmar-
jag har vaknat i vårens armar,
och fast hungrig jag strängt min lyra
bland alarnas droppande blom,
är jag rusig av vårens yra,
där jag går i min fattigdom...*

Naturens läkande kraft finns med i poemet till systemen:

*Nu spelar vårens ljumma vind i myrens gula
starr,
och sakta stiga sagorna kring ön i Berga fors.*

*En sång till dej, min syster, när all marken
väntar vår!
Luossas ljunghed surrar yr av vind och vilda
bin.*

Till starrfamiljen hör ulliga tuvullen (cyperaceae) och svartstarren (carex atrata), som egentligen är en fjällväxt. Men båda trivs bra i det mellansvenska varierande landskapet. Och var hittar man finnklint eller ängsklint (phrygia) som egentligen är det rätta namnet – om inte i finnmarken!? Växten har med säkerhet följt de finska utvandrarerna hit en gång i tiden.

Rariteter

I skogens gläntor och på ängsmarkerna blommar flera arter ur den omfattande växtfamiljen orkidéer (orchidaceae): korallrot (corallorhiza), nattviol (bifolia), tvåblad (ovata), skogsknipprot (helleborine) och den kanske ståtligaste av dem alla bland vilda blommor; guckuskon (cypripedium calceolus).

I hjärtat av finnmarken finner vi också rariteten mosippa (anemone vernalis), fridlyst inom hela sitt utbredningsområde. Den tycks trivas i sandiga hedmarker och på torra vägrenar. På Dalarnas tallhedar är det den första vårblommen.

På 1950-talet inventerades växtbeståndet i finnmarken och det rapporterades över tvåhundra-trettio skilda blomsorter och kärlekryptogamer.

Människan har sedan urminnes tider vänt sig till naturen för att få kunskap och lärdom. Och för att hämta styrka.

Dan Andersson var ett med naturen och han kände mycket väl till kretsloppet:

*Jag har känt det dunklaste dunkla,
som lever och njuter och lider*

*under gräsens flätande täcke,
som kravlar och krälar och kryper
och fångar och dödar och äter
och avlar och dör för att leva
pånyttfött i kommande tider...*

Ur "Vårkänning"

Bland kuckelgubbar och läkande örter

I finnmarken blev trollkarlen läkare och medicinman. Ofta tog kuckelgubbarna eller kuckelgummorna till besvärjelser mot olyckorna och med hjälp av ett upplag örter och medicinalväxter försökte de bota sjukdomar.

Mindre krämpor gav finnmarksborna sig på själva. I den här trakten fanns det över trehundra botemedel mot olika krämpor hos människor och djur.

Finntorpens läkedomört

Mästerrot (peucedanum ostruthium) eller kobot som den kallades var alla gamla finntorps läkedomört nummer ett, något av dåtidens "Alvedon Extra Extra". Särskilt för kreaturen. Man rullade ihop mästerrots blad till en boll som stoppades ner i halsen på djuren. Idag är mästerrot och några stensättningar det enda som vittnar om var de gamla finntorpen låg.

I hagmarkerna finns här gott om daggkåpa (alchemilla vulgaris) och en och annan akleja (aquilegia vulgaris). Dagdkåpan eller Jungfru Marie kåpa användes som en ört mot sår och som ett läkemedel mot diarré och mask, eller för att stoppa blödningar, som häftiga månadsblödningar.

Av aklejans frön gjordes gurgelvatten mot halsfluss och bladen kunde fungera som ett urindrivande medel.

Redan egyptierna

Renfana (*tanacetum*) är en mycket gammal läkemedelsört som redan nyttjades av de äldre egyptierna vid balsamering av döda. Renfanan ansågs vara urin- och svett drivande och troddes kunna ta kål på inälvsmaskar. Med uppsatta kvastar av torkad renfana kunde man fördriva häxor och annat otyg.

Men det var inte bara människor som behövde kureras. Det fanns botemedel även för sjuka kreatur. Av renfana och libsticka (*levisticum officinale*)

som ett medel mot tarmsjukdomar, gjordes dricka som korna fick. Då blev mjölken fin och filmjölken tjock. Annars var brännvin blandat med varmt vatten eller varmt kaffe en universallösning.

Säkra recept?

Här är några recept på hur finnmarksborna botade sina sjuka djur – enligt Grangärde finnmarks främste folklivsforskare Otto Blixt:

- **Hosta.** Om korna fick hosta, gav man dem en varm lag på torkade nässlor. En snorig häst skulle andas ångan från en myrstack insamlad i en påse!
- **Modstulen.** Om djuren förlorade matlust och stod och hängde med huvudena, bjöds de på renfanskaffe som bot.
- **Slö tjur.** En slö tjur som inte ville betäcka kon ska man ge libsticka – sa de gamla.
- **Skravelsjuka.** När korna blev stela och det knäppte och knakade i deras leder, gav man dem en lag kokt på mästerrotsrötterna.
- **Vild tjur.** En alltför vild och morsk tjur fick slakrot på Jungfru Marie hand.
- **Tveksam kärlek.** En ko som inte ville ha en tjur skulle man ge skogsjordbär, kåtkulor, bråttomkulor (hjortsprång, *Boletus cervinus*).

Fotnot. Även om dessa folkmedicinråd och recept är ganska tydliga så rekommenderas trots allt att uppsöka läkare och/eller veterinär vid sjuksdomsfall av allvarligare art!

Georg Hahne

journalist och fotograf

NY PÅ DAN ANDERSSON MUSEUM

Numera är det **Jörgen Troncoso** som håller Dan Andersson Museum öppet, med hjälp av museigruppen och stöd från Arbetsförmedlingen. Välkommen in och säg hej!

Höstens nya öppettider på museet är

- **måndag-torsdag 10-15**
- **fredag-lördag 10-13**

Vinterhalvåret 18/19 kommer vi endast att ha ett kulturcafé per termin på Dan Andersson Museum i Ludvika. Vi planerar för ett program i anslutning till skolornas höstlov, vecka 44, och ett vårprogram i anslutning till Dan Anderssons födelsedag 6 april. Se separat annonsering.

Dan Andersson Sällskapet planerar däremot för att utveckla programverksamheten i övriga landet. Exempelvis med program på Bok- och biblioteksmässan i Göteborg, i ett samarbete med DELS, de litterära sällskapens samarbetsorganisation i Sverige. Det är vår tidigare ordförande Jimmy Ginsby som kommer att göra ett Dan Andersson-program tillsammans med nuvarande styrelseledamot Daniel Svensson på DELS mäss-scen. Program i Stockholm planeras också framöver.

Utvecklad programverksamhet är även av intresse i norra delen av Sverige samt i övriga Norden. Är du arrangör eller eldsjäl och vill samverka med Dan Andersson Sällskapet vid arrangemang på temat Dan Andersson?

Kontakta Dan Andersson Museum:
danmuseet@gmail.com eller 0240-100 16, eller
 ordförande Ylva Sellin Isaksson:
813sellin@gmail.com eller 070-385 07 13.

NYA I DAN ANDERSSON SÄLLSKAPETS STYRELSE

Vid Dan Andersson Sällskapets årsmöte i augusti så valdes 2 nya styrelseledamöter in. Vi välkomnar därför dels **Per Erik Kaj**, pensionerad folkhögskolektör från Grangärde, som numera är sällskapets nya kassör. Dessutom välkomnar vi **Lars Eriksson**, kulturmiljövårdare och musiker, bosatt i Östersund, som ny ordinarie ledamot.

◀ Avgick ur styrelsen gjorde **Billey Shamrock** och **Sven-Olov Norberg**. Vi tackar er för värdefulla insatser i styrelsen, för arbetet att levandegöra Dan Anderssons minne och hoppas på snart återseende i Dan Andersson-land.

MEDLEMSINFORMATION

Till gamla och nya medlemmar i Dan Andersson Sällskapet: kom ihåg att betala in medlemsavgiften för det nya verksamhetsåret 2018/2019!

Medlemskap i Dan Andersson Sällskapet stöttar arbetet med att bevara Dan Anderssons minne och Dan Andersson Museum. Som medlem får du kontinuerlig programinformation, rabatter under den årligen återkommande stora Dan Andersson-veckan (alltid vid månadsskiftet juli/ augusti), medlemstidningen *På Färdvägarna* mm.

Medlemsavgiften är 300 kr per år, för ytterligare familjemedlem 100 kr. Är du under 25 år kostar det bara 150 kronor. Vill du bli ständig medlem i Dan Andersson Sällskapet betalar du en engångssumma på 2500 kronor. Föreningar och företag betalar 300 kr per år.

Medlemsavgiften betalas på

- plusgiro: 59 32 42-1
- Skriv ditt namn
- Skriv din adress
- Skriv din e-postadress

Verksamhetsåret sträcker sig alltid från 1 juni till sista maj. **Tack för ditt stöd!**

AVSÄNDARE

Dan Andersson Sällskapet
c/o Globe bokhandel
Engelbrektsgatan 10
S-771 30 LUDVIKA

PÅ FÄRDVÄGARNA

På färdvägarna är Dan Andersson Sällskapets medlemstidning. Den utkommer 3 gånger om året. Pappersupplaga 650 ex. Medlemstidningen *På färdvägarna* finns även i digitalt format.

Redaktör, grafisk formgivning och redigering:
Ylva Sellin Isaksson, ordförande för Dan Andersson Sällskapet: 813sellin@gmail.com

ISSN 1652-1986.

E-POST

Meddela oss din e-postadress så får du tidningen *På färdvägarna* digitalt och snabbt. Kontakta Dan Andersson Museum eller sällskapets sekreterare:

tommy.brolin@gmail.com

KONTAKT

Dan Andersson Museum
Engelbrektsgatan 8 i Ludvika
0240-100 16
danmuseet@gmail.com
www.dansallskapet.hemsida24.se
www.facebook.com/danasallskap